

Erillisestä erityisopetuksesta yksilölliseen opetukseen

(Suvi Lakkala & Annele Laaksonen)

Opettajien kohtaamat haasteet

Luokanopettajakoulutuksessa on otettava huomioon uusien opetussuunnitelmien asettamat vaatimukset tulevien opettajien ammattitaidolle. Yliopiston harjoittelukouluissa tulee tarjota opetusharjoittelijoille sellaisia uusia työtapoja, jotka vastaavat nykykoulun vaatimuksia. Tulevien opettajien täytyy voida vastata niihin haasteisiin, joita he kohtaavat tulevassa työssään. Opettajankoulutuksen kehittäminen ja yhteiskunnan muutoksien huomioonottaminen koulutuksen sisällöissä vaativat jatkuvaa kehittämistyötä.

Kaikille yhteinen koulu on herättänyt opettajissa paljon kysymyksiä omien taitojen ja voimien riittämisessä yhä heterogeenisemmissä ryhmissä.

Opettajan tietopalvelun ja Opettaja-lehden tekemän tutkimuksen (2006) mukaan opettajaksi opiskelevat haluaisivat saada eniten lisätietoa erilaisista oppimisvaikeuksista. Oppimisvaikeudet, opettajan vastuu kasvattajana ja erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden integrointi yleisopetukseen ovat opettajaksi opiskelevien mielestä tärkeimmät asiakokonaisuudet, joista he eivät ole saaneet koulutuksessaan riittävästi tietoa. Uusilla opettajilla on huoli vaikeuksissa olevista oppilaista ja heidän kasvatuksestaan. Kyselytutkimukseen vastasi 899 opiskelijaa, joista 82 % oli naisia.

Oppilaan oikeus erilaajuisiin oppimääriin

Perusopetuslain (628/1998) 3 §:n mukaisesti oppilaan opetus tulee järjestää oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukaisesti. Tämä säännös on pohjana kaikelle opetuksen ja opetukseen liittyvien järjestelyjen ja tukitoimenpiteiden suunnittelulle ja toteuttamiselle. Perusopetuslain 11 § mukaan opetussuunnitelmat voivat olla erilaisia. Tällöin oppilaiden erilaajuiset oppimäärät eli oppimäärien yksilöllistäminen joko yhdessä tai useammassa oppiaineessa on mahdollista. Tämä tarkoittaa joustavuutta ja yksilöllisen opetuksen huomioon ottamista sekä perus- että erityisopetusryhmissä.

Tavoitteena lähikoulu

Valtakunnallisesti Suomessa pyritään perusopetuslain hengen mukaisesti turvaamaan oppilaan oikeus opiskella omassa lähikoulussaan ja saada ikäkauden ja edellytysten mukaista opetusta. Opetuksen järjestäjällä on velvollisuus turvata myös oppilashuollon palveluja koululle. Lähikouluperiaate tarkoittaa sitä, että myös erityisopetus tuodaan lähemmäksi lapsen luontaisia opiskelu- ja toimintaympäristöjä. Yhä useamman erityistä tukea tarvitsevan oppilaan kohdalla on pohdittava, miten opiskelun jatkuminen voitaisiin turvata oppilaan omassa lähikoulussa.

Erityinen tuki

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2004) määritelty erityinen tuki pitää sisällään erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetusta koskevat ohjeet. Erityistä tukea tarvitsevan oppilaan opiskelua tulee tukea eri tavoin oppimisvaikeuden laadun ja laajuuden mukaan. Oppilaalle annetaan osa-aikaista erityisopetusta, mikäli tukiopeus ei yksin riitä. Jos oppilaalle ei voida antaa opetusta muuten, tulee oppilas ottaa tai siirtää erityisopetukseen. Silloin oppimäärät ja opetusjärjestelyt sekä tukipalvelut määritellään henkilökohtaisessa opetuksen järjestämisestä koskevassa suunnitelmassa eli HOJKSissa. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, 12)

Tasavertaisuuden mahdollistaminen

Erityisopetuksen tavoitteena on auttaa ja tukea oppilasta siten, että hänellä on tasavertaiset mahdollisuudet suorittaa oppivelvollisuus edellytystensä mukaisesti yhdessä ikätovereidensa kanssa. Mikäli oppilaan opiskelu muun opetuksen yhteydessä ei ole mahdollista tai se ei ole oppilaan kehityksen kannalta tarkoituksenmukaista, opetus tulee järjestää osittain tai kokonaan erityisopetuksen ryhmässä. (emt. 2004, 12–13) Ops:n perusteissa edellytetään siis, että oppilaan ensisijainen koulunkäyntipaikka tulee olla yleisopetuksen yhteydessä ja vasta toissijaisesti erityisopetuksen ryhmässä.

Suomalaisen perusopetuksen lähikouluajatteluun johtanutta kehitystä kuvaa Mobergin hahmottelema kaavio, josta käy ilmi, että ongelman keskipisteenä ei nähdä enää vain oppilasta. 90-luvulta lähtien on nähty, että oppilaan ympäristön ja vuorovaikutuksen muuttamisella voidaan myös ratkaista ongelmia.

Taulukko Erityisopetuksen ja yleisopetuksen integraatiota koskevan ajattelun kehittyminen Mobergin (2001) mukaan

Keskeinen piirre	Erillisen erityisopetuksen kausi (1960-luku)	Vähiten rajoittavan ympäristön kausi (60- ja 70-lukujen vaihde ja 80-luku)	Yhteisen koulun tavoittelu (90-luvusta lähtien)
Kohdehenkilö	Poikkeava oppilas	Erityisopetusta tarvitseva oppilas	Oppilas
Ongelman sijainti	Oppilaassa	Oppilaassa ja ympäristössä	Ympäristössä ja vuorovaikutuksessa
Kasvatusta koskeva malli	Biomedikaalinen hoito	Behavioraalinen kasvatusohjelma	Yksilöllinen konstrukttiivinen opetus
Tyypillinen oppimisympäristö	Erityiskoulu, erityisluokka	Vähiten rajoittava oppimisympäristö vaihtoehtojen jatkumosta	Tavallinen koulu. tavallinen luokka
Tavoite	Kontrolli, hoito	Käyttäytymisen parantaminen	Ympäristön ja asenteiden muuttaminen

Painopisteen muuttuminen oppilaasta oppimisympäristön muokkaamiseen on saanut aikaan sen, että erityisopetus ei enää ensisijaisesti ole erillistä, paikkaan sidottua erityisopetusta, vaan opetuksen yksilöllistämistä.

Valanne kuvaa opetuksen yksilöllistämistä kuviolla, jonka avulla oppilaan tarvitseman yksilöllistämisen eri tavat on helppo hahmottaa.

	Yleisopetuksen oppimäärä -ei erityisopetus- siirtopäätöstä -oppimissuunnitelma	Yksilöllistetty oppimäärä -erityisopetussiirtopäätös -HOJKS
Opetussuunnitelmallinen yksilöllistäminen	-yleisopetuksen opetussuunnitelma -arviointi: yleisopetuksen opetussuunnitelman tavoitteet	-yleisopetuksen opetussuunnitelmasta johdettu yksilöllistetty oppimäärä -arviointi: HOJKSissa tarkennetut tavoitteet
Opetuksellinen yksilöllistäminen	-opetusmenetelmä -opetusmateriaali -opetusväline -tukipalvelut	
Oppimisympäristön yksilöllistäminen	-paikka -lukujärjestys -ihmisten lukumäärä	

Kuvio Opetuksen yksilöllistäminen (Valanne 2004, Ikosta, Ojalaa ja Virtasta 2001 mukailten)

LÄHTEET:

Laaksola Hannu. 2006. Uudet opettajat haluavat tietoa oppimisvaikeuksista. Opettaja-lehti, 18.8.2006, 11.

Moberg, Sakari. 2001. Integraation ja inklusiivisen kasvatuksen ideologia ja kehittyminen. Teoksessa Jahnukainen, M. (toim.) Lasten erityishuolto- ja opetus Suomessa. 11., täysin uudistettu painos. Lastensuojelun keskusliitto. Bookwell: Helsinki.

Perusopetuslaki 628/1998

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004. Opetushallitus.

Valanne Eija, 2004. Oppimisen yleinen ja erityinen tuki. Luento 16.10.2004.